

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента

Отрошенко Наталії Леонідівни

на дисертацію **Хващевської Ольги Олександрівни** „*Соціалізація учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України (друга половина ХХ століття)*”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність дослідження. Перед сучасною вітчизняною педагогічною наукою та освітньою практикою гостро постали питання творення національної школи й освіти, оптимізації та удосконалення системи виховання підростаючого покоління, забезпечення можливості постійного духовного зростання кожної особистості, демократизації навчально-виховного процесу, його побудови на основі утвердження загальнолюдських і національних цінностей та через наукове осмислення минулого. Особливої значущості набуває проблема соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості. Загальноосвітня сільська школа є одним із найважливіших інститутів соціалізації підростаючого покоління, потужним механізмом впливу на процес адаптації до соціального середовища школяра як соціально активного члена суспільства. Соціально-економічна ситуація сучасного села, несприятливі зміни, що відбулися протягом останніх десятиліть у сфері сільськогосподарського виробництва, у доходах і рівні добробуту, якості й доступності до різного виду послуг є чинником погіршення становища сільських дітей та сімей з дітьми. Важкі умови праці та низький рівень заробітної плати не дають змоги повноцінно забезпечувати життєві потреби сільського населення, гарантувати реалізацію прав сільських учнів, їх повноцінний розвиток та соціалізацію.

Ураховуючи вищезазначене, є підстави стверджувати про актуальність і своєчасність дисертаційного дослідження О. О. Хващевської, яке присвячене соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України у другій половині ХХ століття та порушує актуальні ключові питання соціалізації сільської учнівської молоді.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Роботу Ольги Олександрівни Хващевської виконано у межах комплексної наукової теми „Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення” (державний реєстраційний номер 0115U003305), що розробляється у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет”.

На наш погляд, дисертантка впевнено, на достатньому науковому рівні визначила об’єкт, предмет, мету, завдання, методологічну та теоретичну основу дослідження. Дисертація має чітку, логічну структуру, складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Кожен із розділів дисертації відзначається досконалістю наукового аналізу, який забезпечує цілісність структури всього дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації О. О. Хващевської, є достатньо високою й базується на публікаціях вітчизняної педагогічної періодичної преси другої половини ХХ століття, нормативних та законодавчих актах, статистичних збірниках, монографіях, дисертаціях, авторефератах, збірниках наукових праць. У процесі дослідження було використано матеріали Державного архіву Луганської області, фондів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. Сухомлинського АПН України, Державної науково-технічної бібліотеки (м. Київ), Донецької обласної бібліотеки ім. Н. Крупської, Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Горького.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження. Детальне ознайомлення з дисертацією О. О. Хващевської дає підстави стверджувати про достатній рівень достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, який забезпечується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій; застосуванням комплексу загальнонаукових та історичних методів наукового дослідження; широким

використанням історико-педагогічної літератури; всебічною апробацією результатів дослідження.

Основні наукові результати дисертації. На основі вивчення та аналізу наукової літератури дисертантка здійснила цілісний аналіз теоретичних засад проблеми соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України в другій половині ХХ століття; розкрила зміст, форми та засоби соціалізації учнів у досліджуваній період, а також, окреслила можливості творчого використання історико-педагогічного досвіду соціалізації учнів у сучасних умовах.

Заслуговує на увагу чітко обґрунтований дослідницею та надзвичайно важливий для розвитку соціально-педагогічної теорії понятійний апарат дослідження. Всі терміни, які у дослідженні відіграють принципову роль, а саме: „соціалізація”, „сільський загальноосвітній навчальний заклад”, „соціалізація учнів сільської школи” – старанно аналізуються й розкриваються.

Слід позитивно оцінити подану з урахуванням змін освітньої політики та наукових підходів періодизацію наукового вивчення проблеми соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості у другій половині ХХ століття. А відтак, не викликає заперечень виділені авторкою три хронологічні етапи: 1) 1958 – 1983 рр., де у вітчизняній науці під соціалізацією розумілося пасивне дотримання норм і вимог суспільства та пристосування особистості до цих норм. 2) 1984 – 1990 рр. – етап активізації дослідження проблем соціалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України; 3) 1991 – 2000 рр., характерною рисою якого є оновлення змісту, засобів та форм процесу соціалізації учнів сільської місцевості в умовах становлення незалежної України.

Позитивної оцінки заслуговують виділені дисертанткою особливості соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів: побудова соціально-культурного освітнього середовища навчального закладу; організація єдиного творчого педагогічного простору; забезпечення

соціально-культурної освіти педагогів, дітей і батьків у межах соціально-педагогічного процесу загальноосвітнього навчального закладу; досягнення емоційного благополуччя та індивідуального комфорту кожного учня за рахунок включення останнього у різні види діяльності (навчальної, соціально-педагогічної та соціально-культурної).

О. О. Хващевська розглянула соціалізацію сільських учнів як специфічну сферу діяльності суспільства, спрямовану на формування в молодого покоління знань, умінь, навичок та емоційно-ціннісного досвіду села, який сприятиме включенню означеної категорії дітей у життя суспільства на правах рівних можливостей. Визначила декілька напрямів дослідження процесу соціалізації учнів сільських шкіл: вивчення загального поняття „соціалізація”, соціалізація учнівської молоді в контексті навчально-виховного процесу, соціалізація особистості в соціально-культурному просторі, соціалізація дитини в умовах навчального закладу сільської місцевості.

Науковий інтерес викликає теоретичне обґрунтування змісту, засобів та форм соціалізації сільських учнів. У досліджуваний період до змісту соціалізації учнів увійшло поглиблене вивчення рідної мови; освоєння певних соціальних ролей; спостереження за життям дорослих, однолітків для засвоєння норм поведінки в сім'ї, найближчому соціальному оточенні; спілкування з дорослими, друзями, молодшими й оволодіння певними соціальними ролями; уміння пристосовуватися до несприятливих обставин; розвиток контактів із однолітками на основі спільних інтересів і симпатій; створення в школі атмосфери спільності, взаєморозуміння, партнерства через організацію різнобічної діяльності учнів із урахуванням їхніх соціальних потреб. Виокремлено такі засоби соціалізації сільських учнів, як колективна діяльність, класна та позакласна робота, молодіжні організації, трудове виховання та форми їхньої організації: школа молодого лектора; клуби інтернаціональної дружби; гуртки: юннатів, „Юні друзі міліції”, „Юні друзі пожежників”, туристично-краєзнавчі; політична інформація; молодіжні збори;

трудо́ві об'єднанн́я, трудо́ві шкільні бригади, табори (колгоспні й трудо́ві), які були спрямовані на прищеплення любові до праці, формування в дітей поваги до людей праці та бажання працювати і допомагати батькам у колгоспних справах.

Важливим досягненням є те, що у дисертації окреслено можливості творчого використання педагогічно цінного досвіду соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України досліджуваного періоду в сучасних умовах, а саме: зосередження уваги на провідній ролі соціалізації учнів у сім'ї та школі; необхідності відновлення та поширення досвіду трудового виховання (трудо́ві бригади, шкільні трудо́ві табори); відродження народних традицій, звичаїв та обрядів у сільській місцевості. Загальні висновки і висновки до кожного розділу адекватно і логічно представляють теоретичні позиції автора, базуються на значній джерельній базі (324 найменувань, із них 9 іноземною мовою), мають теоретичну і практичну новизну.

Значущість результатів дослідження для науки і практики. Представлений у дисертації фактологічний матеріал, теоретичні положення й висновки можуть слугувати основою для подальших наукових розвідок у галузі теорії і практики соціальної педагогіки; у сучасній шкільній практиці для вдосконалення змісту, засобів і форм соціалізації учнів сільської місцевості. Фактичний матеріал, висновки та узагальнення дисертаційної роботи можуть бути використані в процесі викладання лекційних курсів, проведення семінарських занять із педагогіки, історії педагогіки, соціальної педагогіки; під час укладання навчальних і методичних посібників, методичних рекомендацій для здобувачів вищої освіти за відповідним професійним спрямуванням; у науково-дослідній роботі здобувачів ступеня вищої освіти.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Хід і висновки проведеного дослідження досить повно відображено у 13 одноосібних публікаціях, із них 5 – у фахових виданнях України, 1 – у

зарубіжному науковому виданні, 7 – в інших виданнях та матеріали конференцій. У цілому рівень і кількість публікацій та апробації матеріалів дисертації на конференціях відповідають вимогам до такого виду наукових праць.

Ознайомлення з рукописом дисертації та авторефератом, а також публікаціями у фахових виданнях дає підстави для висновку щодо високого рівня методологічної культури дисертантки, її наукової відповідальності за результати наукового пошуку. Слід відзначити, що всі дослідницькі завдання розв'язані, їх результати повно представлені в дисертації та авторефераті. Висновки сформульовані чітко, розкривають основні науково-практичні надбання відповідно до завдань дисертації.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. Разом з тим, в цілому позитивно оцінюючи представлену дисертаційну роботу та аналізуючи її як синтезований результат теоретико-емпіричного дослідження, слід вказати на окремі недоліки, а також висловити автору деякі побажання:

1. У роботі виокремлено 3 етапи наукового вивчення проблеми соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України (друга половина ХХ століття), з якими ми цілком погоджуємося. Проте на стор. 18 дисертації спостерігаємо некоректність назви цих етапів, яка звучить й у першому завданні дослідження та новизні.

2. Дисертаційна робота тільки виграла, якщо окремий її підрозділ було б присвячено історіографії проблеми дослідження.

3. На нашу думку, у п.1.2 доцільно було б вказати, як саме автор тлумачить поняття „соціалізація учнів ЗОНЗ сільської місцевості”.

4. Вважаємо за доречне систематизувати шляхи впровадження позитивного досвіду у (п. 2.3) у вигляді порівняльної таблиці за різними показниками та по кожному з них сформулювати стислі рекомендації.

5. У тексті дисертації зустрічаються окремі редакційні та технічні огріхи.

Однак, висловлені зауваження не мають принципового характеру й не впливають на загальну позитивну оцінку теоретичного і практичного внеску в успішне розв'язання означеної авторкою проблеми. Чітка логіка дослідження, достовірність результатів та доказовість висновків – це ті характеристики, що надають дисертації повноти і завершеності.

Загальний висновок. Відтак, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що дисертація „Соціалізація учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України (друга половина ХХ століття)” є завершеним, самостійним дослідженням, що відповідає вимогам пп. 9, 11 – 13 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою КМУ від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами від 19.08.2015 р. (постанова КМУ № 656) вимогам, а її автор – Хващевська Ольга Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

Н. Л. Отрощенко

Підпис Н. Л. Отрощенко ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

В. О. Никитенко